

Ахновський Денис Вікторович
Akhnovskiy Denys,
здобувач ОКР «Магістр»,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0001-7758-3636

Болгов Владислав Євгенович
Bolhov Vladyslav,
канд. екон. наук, доц.,
доцент кафедри економічної теорії та конкурентної політики,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-0631-302X

ПРОСВІТНИЦТВО ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У наш час втрачається сенс поняття «громадянин»: більшість сприймають цей термін як приналежність до тої чи іншої держави. Однак, бути громадянином – це мати не лише можливість проживати в певній країні, а можливість впливати на її розвиток, приймати політичні рішення і нести відповідальність за це. Бути громадянином країни не означає закріпачення обов'язками і обмеження поведінки певними суспільними вимогами, перш за все, це – мати право, що й обумовлює сутність правової держави. Крім того, всі члени суспільства повинні мати рівний доступ до цих прав. Забезпечення державою такої рівності та саме дотримання цих прав породжують зацікавленість мешканців до участі у житті цього суспільства, і, як наслідок, – до відповідальності за його долю.

Дослідженням різних аспектів громадянського суспільства займалися такі вчені, як О. Славна, В. Череватюк, О. Безпальча, О. Косілова та інші. Проте просвітництву у цих працях майже не приділено уваги. Метою дослідження є визначення ролі просвітництва у розвитку громадянського суспільства.

Сучасне громадянське суспільство переживає епоху кризи. З одного боку, в пострадянських країнах, де державний патерналізм довгий час позбавляв людей необхідності робити вибір і брати на себе відповідальність за нього в усіх сферах свого життя, сформувався значний прошарок аморфного населення. Такі прикривають свою безхребетність і нездатність брати на себе відповідальність позицією аполітичності. З іншого боку, у розвинутих країнах маркетинг і просування продукції вийшли на рівень пропаганди і сформували так звані «суспільства споживання». Для громадян з такою ідеологією споживання все більшої і більшої кількості товарів, отримання нових відчуттів стає сенсом життя, а для політиків у таких суспільствах найважливішим стає утримання при владі за рахунок потурання слабкостям своїх співгромадян. Наслідком цього стає занепад великих цінностей свободи і демократії. Отже, повернення людей до відчуття відповідальності за свою державу має відбутися через посилення самоврядування та принципи прямої демократії, тим більше, що сучасні технічні й технологічні засоби дають таку можливість. Саме участь у житті місцевої громади найшвидше дає можливість відчуття відповідальності за свою позицію, прийняте рішення і методи його досягнення. Тому нова держава з відповідальними громадянами в сучасних умовах може з'явитися як сукупність міцних громад. Однак, ніщо не стається саме собою. Для посилення самоврядування, залучення населення до управління життям громади, потрібне пояснення важливості наявності активної громадянської позиції, бажання впливати на свою долю через участь у суспільному житті. Таким чином, як і триста років тому, великого значення набуває

просвітництво. Сучасний етап розвитку цієї течії має дещо інші риси, однак сутність лишається тою самою: пробудження у населення свідомості громадянського суспільства, наголошення на своїх правах, розкриття їх сутності, і як наслідок, – прищеплення відповідальності за їх дотримання і виконання.

Важливо пам'ятати: історія є циклічною, проте ці цикли не повторюються один в один, а мають здатність до еволюційних та революційних змін, що свідчить про необхідність і важливість врахування історичного досвіду у стратегічному розвитку країни. Найважливішими складниками просвітництва вважалися культ розуму, індивідуалізму і природи. Поєднання цих категорій – раціонального, приватного і природного – є дуже актуальним і в сьогоденні. Аналіз науково-популярної літератури свідчить, що просвітництво являє собою [1-5]:

- особливий тип світогляду;
- діяльність, спрямовану на зміну громадського життя шляхом поширення знань;
- перебудову всіх сфер суспільного життя на принципах розуму, свободи, рівності, права і соціальних реформ;
- інструмент розвитку інтелектуального капіталу країни;
- прийом критичного мислення, який проголошує істинним лише те, що перевірене власним розумом.

Дуже важливим на сьогодні є розвиток культури просвітництва за наступними напрямками: по-перше, громадські організації, навчальні заклади, підприємницький сектор і окремі сім'ї можуть виступати активними суб'єктами просвітництва, оскільки мають певні знання, навички, інструменти впливу і досвід адаптації до умов нестабільного зовнішнього середовища. По-друге, розвиток діджиталізації сприяє організації та проведенню різних заходів для величезної аудиторії з мінімумом витрат. По-третє, використання банків часу – об'єднань, де засобом розрахунку є не гроші, а час, а послуги виконуються різними суб'єктами на бартерних умовах – суттєво допоможе нашій країні як у кризовий воєнний період, так і в повоєнному відновленні.

Оскільки поведінку людей зумовлює низка причин егоїстичного і благородного характеру, бажано, щоб саме благородні причини, глибинні цінності й гідна поведінка визначали життя суспільства і кожної особи. Для побудови міцного внутрішнього стрижня своїх цінностей людині необхідно мати як мінімум три точки опори і, відповідно, фокусу уваги: особистість, оточення і країна. Свідоме ставлення та усвідомлення наслідків дій, критичне сприйняття інформації та вірність своїм моральним принципам, етична рефлексія та свобода вибору – це той комплекс найважливіших якостей, який являє собою відповідальність та який має мати кожна людина по відношенню до себе, свого оточення (сім'ї, соціальних груп, громади) та своєї країни.

Таким чином, маємо усвідомлювати відповідальність за все, що відбувається у країні. Нашим завданням є її підтримка у розвитку і зростанні. Якщо ми хочемо жити у вільній, самостійній, потужній країні, маємо зробити себе свідомими, загартованими та проактивними і головне – вірити в розвиток України.

Список використаних джерел:

1. Ахновська І. Вплив громадянського суспільства на розвиток освіти в Україні. Актуальні питання розвитку економічної науки та її вплив на становлення громадянського суспільства : матер. конфер. 2018. Рівне. С. 134-147. URL: https://ep3.nuwm.edu.ua/9574/1/Матеріали%20конференції_НУВГП_кафедра%20економічної%20теорії_20.04.18.zah.pdf

2. Біла І., Люхіна В. Економіка війни в Україні: наслідки та можливі конкурентні переваги в повоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-160>

3. Глобальні зміни розвитку суспільства на зламі тисячоліть : колек. моног. Харків : СГ НТМ Новий курс, 2023. 281 с. URL: <https://www.newroute.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/mon-28.04.23.pdf>

4. Зарва В. Просвітництво як феномен світової культури. Слово і час. 2014. № 2. С. 14–24. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/149665/05-Zarva.pdf?sequence=1>

5. Пінкер С. Просвітництво сьогодні: Аргументи на користь науки та прогресу. Наш Формат, 2019.